

Igy lett az *ötödik hadosztály* a párisi és londoni demokráta szállóvészkiáltása, mert a Nagynémet Birodalom nemzeti-szocialista hadseregének fölvonuló hadosztályai láttára ilyen titkon működő „ötödik“ náci-hadosztályt sejtenek már minden városukban, sőt minden minisztériumukban.

Ostobaság...

Mészöly Gedeon.

Die fünfte Kolonne. Der Verfasser fixiert nach einem Zeitungsartikel von Alfred Rosenberg, dass der Ausdruck „fünfte Kolonne“, der in den Zeitungen öfters vorkommt, seine Erklärung in einem Momente des spanischen Bürgerkrieges findet. Rosenberg's betreffende Zeilen lauten, wie folgt:

Entstanden ist der Begriff einer „fünften Kolonne“ während des spanischen Bürgerkrieges. Damals erklärte die nationalspanische Armee, dass sie mit vier Armeen auf Madrid marschiere, und dass in Madrid selbst, wo Falangisten wirkten, die fünfte Kolonne am Werke sei, die den vier anderen Kolonnen helfen würde, das damalige Regime niederzuwerfen. Das bedeutete, dass man sich im nationalspanischen Lager bewusst war, viele von der roten Diktaturregierung unterdrückte Sympathien in Madrid zu wissen.

Nun ist dieses Wort ein geflügeltes Angstgeschrei der Demokraten in Paris und London geworden, die angesichts der anmarschierenden Kolonnen der Nationalsozialistischen Wehrmacht des Grossdeutschen Reiches jetzt diese fünfte Nazi-Kolonne in jeder Stadt, ja nahezu in jedem Ministerium schon an der Arbeit zu erblicken vorgeben.

So blödsinnig es ist...

(Völkischer Beobachter, Wiener Ausgabe, 9. Juni 1940.)

Székely csüddöngölő.

Mióta ez a székely nemzeti tánc a magyar hazában is polgárjogot kapott s mint figurális különlegesség nagyobb estélyeken bemutatásra kerül, érdemes bővebben foglalkozni vele és meg tudni, vajjon honnan kapta nevét. Néhány lelkes főiskolai hallgatónak köszönhetjük, hogy elszakított véreinknek ezt az eredeti sajátos táncát itt bemutatthatták, még pedig az igazi székely népviseletben. Mert, mint általában a magyar táncokat, ezt sem lehet pantallóban és lakkcipőben táncolni. Magasszárú csizma kell oda és feszes harisnya (nadrág), ezekben látszik meg a táncfigura. A székely legény ma sem táncol rumbát, foxtrottot s más istensudája néger táncot. Jókedvében a csüddöngölőt ropja. A székelemek közt nem bálban, hanem *táncban* mulat a fiatalság. Ott *beáll*

a tánc. Mégpedig ünnepen *mozsikást* fogadnak a legények. Van-
nak alkalmi táncok, azaz multságok is: *arató-kalákára, tapasztó-
kalákára, lakodalmakra* stb., már az érdekeltek állítják be a
mozsikás cigányt.

Minden valamirevaló falunak van *táncoló háza*. Itt össze-
gyűlnek a fiatalok, legények, leányok, odamennek az asszonyok
s még néhány házas ember is. Mert a székelyeknél a leány,
ha asszony lett, s a legény, ha megházasodott, nem igen táncol.
Azután csak nézi a táncolókat.

Amint a táncházban Bozzikó Mózsí, a környék legjobb muzsi-
kusa, megpendíti a hegedűjét, eléállnak a legények a muzsikus
elébe. A leányok meg félkörben egymás mellett és egymás háta
megett, helyet hagyva a legények magán figurázásainak. Mert a
táncházban nincs ám ülőhely, csupán a fal mellett fut végig egy
szál borona, ülhető magasságban a táncnéző asszonyok és férfiak
számára.

„No Mózsí, húzz egy jó magyar nótát, de igazít, tudod-e!”
Erre Mózsí rázendít, hogy:

Aze éne csizemáme disznóbőr,
Apepáme hozetae Süköből;
A sükei mesternek
Bocskora van szegénynek...

Mert a csürdögölő igazi magyar nóta és erre a versre indul.
Most eléáll a legjobb táncú módosabb legény és elkezd a nótára
figurázni. Elélép hármat-négyet; e lépésben nagy szerepe van
eléfelé a csizma orrának, hátrafelé a csizma sarkának. Akkor
megcsavargatja a lábát térdben alól, sorban mindakettőt, egy-
szerre felugrik, úgyhogy mire földet érne, a bokáját kétszer üti
össze. A nótafordulatra lehajlik, összeveri a két tenyerét és a két
csizmaszárában a tenyerével kiveri a nóta taktusát. Most jön a
másik legény, több-kevesebb változatban végigcsinálja ezeket a
figurákat, s így sorban a többi is. A leányok türelmesen végig-
nézik a figurázást, de ők is kívánják a táncot. Az első legény
megindul a leányfélkör előtt s már úgy szemre választott is magá-
nak párt. A szeme sarkával belenéz a sorba és egy lány csak
kipenderül a legény elé, mert azt a kacsintást csak ő vette észre,
mely őt táncbahívta. Így teszen a többi legény is, míg legtöbb
lánynak táncosa akad. A székely legény nem megy a lány eleibe,
nem szólítja nevén, mikor táncra hívja. Elég egy szemhunyorítás,
abból megérti a leány a jó szándékot. Azután a tánc párosan
foly tovább. Néha a legények szót adnak a nótának, nem énekkel.
Igy:

Az a leány a faluba,
Kinek térdig ér a haja;
Térgyin alól megbogozza,
A bokáját kopogtassa —
Ihaja!

Sok találó ilyen szó hangzik el, míg a nótát a cigány behúzza. És vajjon hol tanulja a székely legény ezt a táncot? Nincs tánciskola, nincs táncmester. Nem is kell. Ellesik a kisebbek a nagyobbaktól otthon a csűrben, míg a marhákat etetik; addig próbálgatják, míg minden figura sikerül. Mire oda serdülnek, hogy a nagyok táncában részt vehetnek, már mint kész táncosok állanak be a sorba magán figurára.

*

Lássuk hát, honnan is kapta nevét a *csüördögölő*.

Székely népszokás szerint, ha a székely gazdának több fia van, mikor a legnagyobb házasulandó sorba kerül, az apai házból *kiszáll*, az apjától kapott üres *belsősegen* új fészket épít magának.

Különösen a *havasalji* nép, Hargita környékén, nem szereti a téglá-, vagy kőházat. Azt tartja: az hideg. Fenyőfából épít házat, csüört: ez melegebb embernek, állatnak. És igaza van. Fa is van elég.

Ez a sors érte Lajos Józsi bának a fiát, Mózsit. Meg akart házasodni, de előbb házat, csüört kell építeni az apjától a Sillók utcájában kapott *belsősegen*.

Elmene aharré Zetelakára, Szabó Dénestől megveve a Varság tisztásáról két nagy felhagyott csüört. Kalákába hazahordták és most csak fel kell szabni a szép fenyőboronákat, hogy kiteljen belőlük egy első *közből-eresz* kamara és egy *hátsó ház* (értsd szobát). A csüörnél egy pajta hat marhára, mellette *közből* egy nagy csür, utána a másik pajta, azután az *árnyék-alja* szekerek s más gazdasági eszközök tartására. A székely embernek nem kell külön építő mestert állítani, ért az az ilyen építkezéshez. Csupán segítség kell, hogy a kimérésnél, emelgetésnél kéznél legyenek. Erre pedig ott van a Lajos Gergő szomszéd, Lőrincz Áron koma, mind a kettő jó faragó. Megszólítja őket s ahajt neki fogának a ház és csür felépítéséhez. Előbb legyen a csür, hadd legyen a marhának hová behúzódjék.

Rövid idő alatt olyan két épületet *róttak gerezdbe*, hogy azt a földrengés sem *ontja össze*, legtovább a *gerezdjei vicskadnak félre* egy kissé.

Most jönne a vályogolás, tapasztás, mert ha a faépületet nem vakolják, nem jó lenne az.

A *vályogoláshoz* a gazda hord néhány szekér jó sárga, agyagos földet, az udvaron, a csür előtt csomókba rakja, jó vastagon elteretgeti. Meghinti szalmatörökkel, mert ez lesz a kötőanyag, a cement helyett. Most már csak meg kell locsolni, hogy mikor a fiatalság begyűl, a mezitlások tudják jól meggyúrni.

Hogy a kész vályog a fenyőborona falon jól megfogózzék, az egészet jól *megbolházzák*; ez abból áll, hogy vésőnyomokon két-három centiméter hosszú pockokat vernek jó sűrűn a boronafalakba. Minden oldal olyanná válik, mint a sündisznó. A pajtá-

kat és csürt megtöltik jó vályoggal szükséges magasságig. Ezt is csak meg kell öntözni, hogy kellő puha legyen a taposásra.

Mikor így minden elő van készítve, Mózsi gazda elhivatja a legjobb torkú legényt, melléadja Bozzikó Mózsit egy kontrással. Ezek a falut végigjárják muzsikaszóval. Minden utcafordulónál megállanak, a legény kikiáltja:

„Halljad falu, halljad! Lajos Mózsi barátunknál ma délután tapasztó-kaláka lesz, minden épkézláb legény, leány, ott legyen, mert este az új csűrben reggelig tartó csürdöngölő leszén.”

Erre az ifjúság gyülekezni kezd. Akad ott vénebb asszony, legénke, leánka, vegyesen, csak a kaláka kedvéért is.

Megindul a munka muzsikaszó mellett és egy pár óra alatt megvan vályogolva a ház, csűr. A csűr föggyit szépen elegyengetik, kissé puhára gyúrkák, avval szépen hazaszólednek, hogy magukat a sárból kitisztítsák és megvacsorázzanak, mert a tapasztó-kalákában nincs ám evés, ivás, csak tánc. Estére azután az új csűrbe begyül a tánc és tart reggelig. Mikor eloszlik a társaság, Mózsi gazdának nem sok gondja van, mert úgy megdöngölte a táncolók lába a csürit, hogy egy kis utánatapasztással ha megszáradt, akár tisztabúzáat csépelhet benne.

Innen ered ennek a táncnak a neve: „Székely csürdöngölő”.

Sándor Ignác.

Der Volkstanz der siebenbürgischen Székler: csürdöngölő (wörtlich: Scheuer-stampfender d. h. Tanz). Die Holzhäuser und die hölzernen Scheuern der Székler werden durch gemeinsame und unentgeltliche Arbeit der Einwohnerschaft der betreffenden Dörfer gebaut und nach der beendeten Arbeit wird in den fertiggewordenen Scheuern getanzt, wodurch der Boden der neuen Scheuern tatsächlich gestampft wird.

Horger „Gyertyán“-cikkéhez megjegyzés.

Horgernek folyóiratunk 10-ik lapján kezdődő fejtegetéseit támogatják és bővítik a hazai néprajzi adatok és a törökből jött *gyertya* szó török megfelelőinek eredeti jelentése. A szlavóniai magyarok azt a világító eszközt, melyet *csörő-fából* (azaz sörjefából, feketegyűrűfából) hasogattak, *csörőfa-gyertyá*-nak nevezték. A székelyek lucfenyőt használtak e célra, a palócok pedig fűzfát, mogyorófát és — *gyertyánfát*. A faszilánkokból készített világítónak a gyimesi csángóknál *világzó* volt a neve, a székelyeknél *világító*. (Vö. Magy. Népr. I:299.) Ezek finnugor eredetű alapszó magyar igenévi származékai, s épígy a *gyertya* szó török eredetije szintén igenév, első jelentése szintén ‘világoló’, másodlagos: ‘fáklya’. (Vö. BTL. 79—80.)

Mészöly Gedeon.